

НАРОДНА КАЗКА ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Сьогодні проблеми моралі знаходяться у центрі уваги суспільства. В умовах дегуманізації суспільних відносин, втрати виховних ідеалів, віддалення людей один від одного робить сьогодні проблему морального виховання все більш актуальною. Тому потрібно знайти ефективні форми, методи та засоби для формування моральних цінностей молодого покоління.

Людина – духовна істота, вона прагне не тільки до фізичного розвитку, а й до духовного становлення. Проблема морального виховання необхідно вирішувати ще в молодшому шкільному віці, як найбільш емоційному і сприйнятливому періоді дитинства, коли «серця відкриті для чеснот». Основи моральної спрямованості, сформовані в молодшому шкільному віці, визначають подальше життя дитини [1]. Саме в цей час закладаються основи особистості, її майбутнього характеру, дається спрямування її розумовому, моральному й естетичному розвитку.

Моральне виховання особистості в сучасних умовах розвитку суспільства – проблема, яка хвилює вчених різних галузей наук, тому є предметом багатьох психолого-педагогічних досліджень. Питання морального виховання в різних аспектах глибоко вивчали Т. Алексєєнко, Є. Арнаутова, О. Барабаш, І. Бех, О. Вишневський, І. Гребенніков, О. Доукіна, О. Кононко, О. Косарева, В. Котило, С. Ладивір, Т. Маркова, Т. Науменко, В. Павленчик, В. Постовий, Т. Поніманська, М. Стельмахович, В. Сухомлинський та зарубіжні дослідники А. Адлер, Т. Гордон, Р. Дрейкурс, Я. Хамяляйнен та інші науковці.

Про актуальність морального виховання у суспільстві свідчать багато кризових явищ сучасного життя: криміналізація дитячого середовища, низький рівень суспільної моралі, втрата сімейних цінностей, занепад патріотичного виховання та інші. З цього випливає необхідність виділення морального виховання в особливу виховну область, що володіє своїми методологічними домікантами, структурою, цілями і способами реалізації.

Формування моральних якостей людини завжди вважалося найголовнішим завданням у всіх виховних системах людства. Свідченням того, наскільки важливим є моральний ідеал нації, є те, як ґрунтовно вивчали цю проблему філософи, соціологи, психологи, політики, ідеологи та педагоги: В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, К. Ушинський, А. Макаренко та інші. Безумовно, в країнах високого соціального розвитку, справжньої демократії, національні моральні ідеали вважаються найкращими зразками для наслідування, сприяють формуванню у підростаючого покоління національної гідності та свідомості [5].

У філософському словнику зазначено, що мораль – це змінна форма суспільної свідомості, своєрідна система «неписаних законів», що складається із сукупності суспільних цінностей та норм, які дозволяють розрізнити добро та зло, виражає ідеали людського життя, бачення минулого, сьогодення та майбутньої історії. Мораль є тією сферою етики, яка виступає як суспільно значуща структура цінностей, пріоритетів, правил поведінки, які визнані людиною [1, с. 573].

В українському педагогічному словнику С. Гончаренка поняття „моральне виховання” визначається як «один з найважливіших видів виховання, полягає в цілеспрямованому формуванні моральної свідомості, розвитку морального почуття й формуванні звичок і навичок моральної поведінки людини відповідно до певної ідеології. Моральне виховання починається в родині, продовжується у дошкільних навчальних закладах, загальноосвітніх школах, пізніше - у вищих та інших навчальних закладах...» [1, с. 216].

Потрібно зазначити, що у моральному вихованні дітей, зокрема у формуванні їхніх вольових якостей, рис характеру і поведінки важливу роль відіграє народна казка. Адже вона допомагає дитині краще зрозуміти навколишній світ, вчить життя, розповідає про добро і зло. Казка досить легко сприймається дитиною, тому має дуже значний вплив.

Казка, незмінний, якби звичайний супутник дитинства, давно привертала увагу психологів. Різні наукові школи по-різному уявляють її психологічний зміст. Але сходяться всі в одному: казка є необхідним засобом у осягненні дитиною світу, як зовнішнього, так і внутрішнього. Вона дозволяє зробити процес емоційно-морального розвитку дитини контрольованим і цілеспрямованим. Велика її роль і в плані естетичного розвитку особистості. Дослідження, проведені як вітчизняними так і зарубіжними психологами показали, що правильно організоване естетичне сприйняття має великий вплив на духовний розвиток дитини, приводячи до придбання окремих знань і вмінь, формування окремих психічних процесів, сприяючи виникненню нових мотивів діяльності дитини. Казка може впливати як на свідомі, так і на несвідомі сторони особистості, формуючи певні зразки поведінки. Слід зазначити, що незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених проблемі казки, методичні питання, пов'язані з механізмами її впливу на особистість і ряд теоретичних питань, в даний час розроблені недостатньо. Все це говорить про актуальність вивчення казок.

Різні аспекти роботи з казкою висвітлені у працях психологів (О. Запорожець, Н. Карпинська, Т. Рубцова, Н. Молдавська) та педагогів (А. Абдуліна, Н. Бірко, М. Львова, Н. Светловська). У низці досліджень (А. Богуш, С. Бакуліна, С. Литвиненко, А. Щєбро) казка розглядається як засіб морального виховання.

Мета статті - теоретично обґрунтувати ефективність впливу народної казки на моральне виховання учнів початкових класів.

На прикладі казок можна аналізувати поведінку героїв, давати оцінку їхнім вчинкам, виділяти позитивні і негативні риси характеру героїв. У казках порушуються проблеми любові до ближнього, дружби, справедливості, чесності, гідності, краси і неповторності тощо. Тобто, на прикладі художніх творів можна розкрити суть загальнолюдських цінностей, відмежувати позитивні від негативних та пояснити дитині, в чому між ними різниця.

Казки відіграють велику роль у моральному вихованню. Без казки не можна уявити дитинство – це висновок В. Сухомлинського. Вона наближає до дитини шкільний навчально-виховний процес. «Казка – це, образно кажучи, свіжий вітер, що роздмухає вогник дитячої думки і мови. Діти не тільки люблять слухати казку. Вони творять її», - писав В. Сухомлинський [6].

На його думку казка — активне естетичне мистецтво, яке захоплює усі сфери духовного життя дитини: розум, почуття, уяву, волю. Казковий жанр розвиває мислення кожної дитини, сприяє створенню інтелектуальної атмосфери в дитячому колективі. Вона оволодіває почуттями дітей, тому що через казку діти пізнають світ не тільки розумом, але й серцем. «Діти розуміють ідею лише тоді, коли вона втілена у яскравих образах» [4].

Людство із покоління в покоління, передаючи зміст казок, давало відповіді на основні життєво важливі питання, адже історію взаємин між людьми закладено в сюжетах багатьох казок. Разом з героями казок кожен поповнює свою «життєву скриньку» нормами і правилами поведінки, важливими людськими цінностями.

Казку активно використовує й арттерапія. Казкотерапія – це терапія середовищем, особливою казковою атмосферою, в якій можуть проявитися потенційні можливості особистості, може матеріалізуватись мрія; а головне, в ній з'являється відчуття захищеності та аромат таємниці.

Метою казкотерапії є підведення дитини до усвідомлення своєї внутрішньої сутності, своєї єдності і неповторності, до відчуття гармонії із собою і світом.

Основною частиною цього методу є започатковане В. Сухомлинським створення казкової атмосфери, особливий ритуал входження в казку. У процесі казкотерапії особистість навчається сприймати себе такою, якою вона є, усвідомлювати себе й інших людей, кожного, як неповторну індивідуальність. У кожній людині існує потреба у самовираженні, яка здебільшого, залишається незадоволеною, що породжує внутрішній конфлікт [3].

Отже, у процесі виховання людської особистості навколо неї діє багато різноманітних сил, які так чи інакше впливають на її моральний розвиток. І важливим елементом морального виховання дітей молодшого шкільного віку є виховання за допомогою казки, яка легко сприймається ними і має позитивний вплив на учнів.

Список використаної літератури

1. Андрущенко І. В., Вусатюк О. А., Линецький С. В., Шуба А. В. Філософський словарь / І. В. Андрущенко, О. А. Вусатюк и др. — К.: «А.С.К.» 2006. — 1053 с.
2. Бойко А. М. Бойко, Бардінова В. Д. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги / А. М. Бойко, В. Д. Бардінова; [Під заг. ред. А. М. Бойко]. — К.: ВД«Професіонал», 2004. — 576 с.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии. — С.Пб., 1998.
4. Критерії моральної вихованості молодших школярів: Книга для вчителя / за ред. Беха І. Д. - К.: Рад. Школа, 1989.
5. Матвієнко О. В. Основи морального виховання особистості молодшого школяра / О. В. Матвієнко. - К.: Стило, 1999.
6. Омельчук В. Педагогіка В. Сухомлинського – педагогіка гуманізму / В. Омельчук// Рідна школа. – 2013. – № 8–9. – С. 28–30.
7. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти / О. Я. Савченко. – К., 2009.